

Karen Heij

Niet steeds opnieuw zaaien maar eindelijk ook eens oogsten

Een poging tot ordening in niveau-aanduidingen

Eenieder die taalonderwijs geeft, heeft last van alle verschillende niveau-aanduidingen die je op dit moment in het talenonderwijs tegenkomt: Nt2-niveaus, CEF/ERK, Raamwerk MVT, Raamwerk Nt2, Raamwerk Nederlands, Referentiekader van Meijerink. Menigeen duizelt het. Wat moet je waarvoor gebruiken en hoe verhoudt het een zich nou tot het ander? Steeds als we net gewend zijn aan de ene niveauaanduiding en ons onderwijs daarop hebben ingericht, dient de volgende zich weer aan. Als we niet oppassen leidt dit tot passiviteit terwijl het onderwijs en met name de leerlingen daarbinnen juist zitten te springen om een actieve aanpak van hun taalproblemen. Daarom een poging om orde in de chaos te scheppen.

Waarom niveauaanduidingen?

Als ik in workshops docenten vraag naar wat je nodig hebt om met elkaar te kunnen praten over taalvaardigheid en niveau van taalvaardigheid, dan zijn we het er heel snel over eens dat je een meetlat nodig hebt. Toch gek dat we eeuwen taalonderwijs achter de rug hebben zonder dat we een echte meetlat hadden. We hadden wel richtpunten in de vorm van centrale examens. Al heel nuttig maar een echte meetlat hadden we niet tot voor de komst van het CEF¹. Tenminste niet voor vreemdetaalonderwijs en niet voor moedertaalonderwijs. Binnen de Nt2 hadden we zo'n meetlat al langer, al (!) sinds 1988. Het bijzondere van die Nt2-meetlat, de Nt2-niveaus, was wel dat het niet alleen een beschrijvingskader was maar dat het ook met toetsen was gevalideerd. Sterker, in de Nt2 begonnen we met een echte toetsmeetlat (INSTAPTOETS ANDERSTALIGE VOLWASSENEN, IAV) en kregen we later pas het beschrijvingskader in de vorm van het SVE-doelboek. Zo was niveau 3 lezen het niveau dat je had als je de IAV-toets van niveau 3 lezen had behaald. Voor de komst van de IAV konden docenten met docenten van andere opleidingen nauwelijks praten over het niveau van hun cursisten. De toets en het beschrijvingskader zijn erg belangrijk geweest voor de ontwikkeling van de kwaliteit van het Nt2-onderwijs. Want niet alleen toetsen refereren aan die norm maar ook het lesmateriaal en het cursusaanbod. De

toets heeft niet voor niets daar nog eens de Les-trofee voor gekregen.

Verworvenheden

Met de Nt2-niveaus zijn discussies over resultaten van het onderwijs mogelijk geworden, kunnen we cursisten makkelijk plaatsen die met toetsresultaten van een andere onderwijsaanbieder bij ons binnenkomen, kunnen we inburgeraars vrijstellingen geven omdat ze met bepaalde toetsen hebben bewezen al het vereiste niveau te hebben, kunnen we diagnosticeren wat het startniveau is en zo kijken welk traject nodig is. Allemaal verworvenheden die ooit zijn begonnen met het invoeren van een meetlat.

Vanwege het bekend worden van dit soort terugslageffecten op de kwaliteit van onderwijs is het geen wonder dat er in Europees verband ook de behoefte ontstond om taalverwerwers in de hele Europese gemeenschap met elkaar te kunnen vergelijken. Hoe handig is het niet als je hier een aantal cursussen Spaans hebt gevolgd en je gaat naar Spanje voor een extra taal cursus dat je je kunt aanmelden met een niveauaanduiding die ze daar bij de zomercursus in Spanje ook gelijk begrijpen en zo kunnen zorgen dat je direct in de juiste groep komt.

Dus ja, een eenduidige meetlat voor taalvaardigheid is een begrijpelijke wens en een broodnodige ambitie om de kwaliteit van het talenonderwijs te kunnen monitoren. Achteraf een wonder dat het toch zo lang geduurd heeft voordat er een meetlat kwam.

Wat is een goede meetlat?

Bij het nadenken over een goede meetlat stuit je op tal van problemen. Die problemen oplossen of daar een knoop in doorhakken is niet altijd simpel gebleken.

Twee belangrijke dilemma's hierbij waren de volgende:

1 Het begin- en eindpunt van de schaal

Stel, ik besluit om Japans te gaan leren. Als ik daaraan ga beginnen, kan ik mezelf rustig kwalificeren als startend op het absolute nulpunt. Het beginpunt van een taalvaardigheidsschaal is voor een moderne

detaalverwerving versus tweedetaalverwerving versus eerstetaalverwerving, ontaarden niet zelden in boeiende discussies die zich het beste laten karakteriseren als een Poolse landdag. En ja, natuurlijk, de verwerving van deze drie verschillende leerders verloopt heel anders. Maar zijn er toch geen stadia te beschrijven die veel meer overeenkomsten dan verschillen vertonen? De meningen van deskundigen lopen nogal uiteen. ▲

Bij het opstellen van het CEF is heel bewust een aantal keuzes gewoon gemaakt. Hier en daar botst dat hevig met theorieën van taalkundigen. Zo

Nt2-niveaus zoals we die in de Nt2 gewend waren te hanteren. Bij het opstellen van de Nt2-niveaus hebben we dezelfde worsteling gekend maar ervoor gekozen om een niveausystematiek te ontwikkelen gekoppeld aan taalvaardigheid die je nodig hebt om op een lager beroeps(opleidingen)niveau te kunnen functioneren. Vergelijken we de Nt2-niveaus met het CEF, dan zou je moeten zeggen dat Nt2-niveau 5 vergelijkbaar was/is met niveau B1/B2 van het CEF. We zijn bij de overgang van de Nt2-niveaus naar het CEF in zekere zin niveaus 'verloren'. Voor de docenten die de niveaustappen in de Nt2 al groot vonden, is dit wel het belangrijkste verliespunt gebleken.

Maar waar ligt mijn eindpunt? Wanneer kan ik gekwalificeerd worden als beheerser van het Japans?

vreemde taal niet zo lastig te definiëren. Maar waar ligt mijn eindpunt? Wanneer kan ik gekwalificeerd worden als beheerser van het Japans? Als mijn Japans zo goed is als dat van een beleidsambtenaar op het Japanse ministerie? Of als dat van de timmerman op een bouwplaats in Tokio? Moedertaalsprekers zijn niet allemaal even taalvaardig. En wat moet dan het eindpunt zijn van een schaal voor taalvaardigheid? En moet het eindpunt van een taalvaardigheidsschaal altijd een punt zijn vergelijkbaar met een moedertaalbeheerser? Of gaan we hier andere punten voor hanteren? En doen we dat dan ook weer apart voor een tweedetaalleerder?

2 Mvt versus Nt2 versus Nt1

Meetings van taalkundigen die met elkaar discussiëren over de overeenkomsten en verschillen van vreem-

de taal heeft het CEF ervoor gekozen taalvaardigheid en taalvaardigheidsniveaus te koppelen aan niveau van (cognitief) functioneren. Daarom werkt het CEF ook niet met een indeling die loopt van niveau 1 t/m 6, maar zijn er drie functioneringsgebieden onderscheiden: A, B en C, die vervolgens ieder weer in twee niveaus zijn onderverdeeld. Dit om niet de suggestie te wekken dat het voor iedereen is weggelegd om van A1 naar C2 te kunnen gaan. Het A-domein is voor de taalleerder die vooral in zijn eigen dagelijkse omgeving zich moet kunnen redden. Het B-domein is voor laag- en middenopgeleiden die ook op werk of opleiding moeten kunnen functioneren, en het C-domein voor diegene die op een hogere functie of opleiding moet kunnen functioneren. En in eerste instantie bedoeld voor vreemdetaalvaarders. Daarmee is het CEF wezenlijk verschillend van de

Het andere dilemma gekoppeld aan de toepasbaarheid van een vreemde taal raamwerk naar Nt2 en naar Nt1, is nooit op Europees niveau opgelost. Maar verschillende individuele lidstaten zoeken daar hun eigen 'oplossingen' voor. Zo ook wij in Nederland. Eerst in de Nt2. Cinop, Cito en Bureau ICE sloegen in 2002 de handen ineen om het Europese model te 'vertalen' in een RAAMWERK NT2 en een bijbehorend PORTFOLIO NT2. Echt lastige kwesties kan ik me niet herinneren uit dat traject. Natuurlijk, we bedachten andere taalhandelingen dan voor vreemdetaalverwerfers. Dus op het punt van de descriptoren wijkt het RAAMWERK NT2 inhoudelijk af van het CEF.

En bij de criteria voor beoordeling hebben we bij het RAAMWERK NT2 wel specifieke kenmerken ingevoegd die zich vooral of zelfs alleen voordoen bij tweedetaalleerders.

Maar terugkijkend moet je zeggen dat eigenlijk met het RAAMWERK NT2

al de basis is gelegd voor het RAAMWERK NEDERLANDS. Want bij de uitwerking bleken de overeenkomsten en voordelen toch veel groter dan de verschillen en bezwaren. Door de tijd zijn werk te laten doen is het RAAMWERK NEDERLANDS uiteindelijk toch redelijk geruisloos geland.

Hoe functioneert het CEF in het beroepsonderwijs?

In navolging van de inburgering waar we als eerste gingen werken met de Europese niveausystematiek, nam vervolgens het beroepsonderwijs het CEF als uitgangspunt voor het formuleren van doelniveaus voor in eerste instantie de moderne vreemde talen in het beroepsonderwijs. Al vrij snel volgde dit ook voor het Nederlands. Het Nederlands als moedertaal? Als tweede taal? Of zelfs als vreemde taal? Wie het weet mag het zeggen. Want de situatie in het beroepsonderwijs heeft zich zo ontwikkeld dat het aandeel leerlingen voor wie het Nederlands niet de thuistaal is, bij veel ROC's nu al de meerderheid vormt van de totale leerlingenpopulatie. En hoe noem je die groep? De term Nt anderhalf geeft misschien wel het beste aan wat het is: geen Nt1 en geen Nt2 maar iets er tussenin. Dan negeren we nog de groep leerlingen die via de Nederlandse Antillen ons onderwijs instromen en voor wie het Nederlands echt een vreemde taal is. Hoe zinvol is het dan nog de discussie over Nt1 versus Nt2 te voeren als het overgrote deel van de leerlingen noch het een noch het ander is?

Aan de andere kant hebben we door het invoeren van een eenduidige meetlat nu ook eens kunnen zien dat er wel een probleem is in de taalvaardigheid van veel van de leerlingen in het mbo. Juist door een uniforme meetlat konden we leerlingen van verschillende niveaus, afkomstig van verschillende vormen van toeleidend onderwijs, eens met elkaar vergelijken. Dat is belangrijk geweest maar ook heel confronterend. Het overgrote deel van de leerlingen dat instroomt in het mbo, beschikt niet over het taalniveau dat ze voor hun diplomering moeten hebben aan het eind van hun vooropleiding, zo bleek uit onderzoek van Bureau ICE².

Voordat we met elkaar denken en doen of het heel slecht gesteld is met de taalvaardigheid van leerlingen in

het mbo, eerst een tweetal kanttekeningen:

- De normen voor de te beheersen taalvaardigheid zijn neergelegd vanuit 'de wens hoe het zou moeten zijn', zoals gebruikelijk bij het opstellen van eindtermen voor kwalificatiedossiers. En ja, dan is B2 aan het eind van een niveau 4 opleiding wel wenselijk als je bedenkt dat je

Hoe zinvol is het dan nog de discussie over Nt1 versus Nt2 te voeren als het overgrote deel van de leerlingen noch het een noch het ander is?

met niveau 4 mag doorstromen naar hbo en dat je aan het eind van het hbo toch op niveau C1 zou moeten zitten omdat dat niveau weer past bij je functioneringsniveau als hoger opgeleide. Maar tussen wens en feitelijkheid zit wel vaker een wereld van verschil en dat is bij taalvaardigheid ook gebleken. Het zou goed zijn als we bij het vaststellen van eindniveaus wel met twee benen op de grond zouden blijven staan en vooral zouden kijken naar realiteit en niet alleen naar wenselijkheid.

- Niet alle opstellers van de kwalificatiedossiers en de talige normen waren even goed op de hoogte van de achtergrond van het CEF en ze hebben de taalniveaus niet altijd even goed geïnterpreteerd. Zo zijn er opleidingen op niveau 4 waar C1 als eindniveau van de opleiding is vastgesteld. Op dit moment wordt nog eens goed gekeken naar de taalvaardigheidseisen in de kwalificatiedossiers. Hopelijk komen er wat meer realistische normen in de nieuwe generatie dossiers.

De uniforme meetlat van het CEF maakte desalniettemin inzichtelijk dat nogal wat leerlingen met grote taalproblemen het mbo instromen. Logisch dat het mbo hier niet alleen verantwoordelijk voor gesteld wilde worden. Als leerlingen met grote taalachterstand het mbo instromen en aan het eind van het mbo een harde norm ligt die behaald moet worden, zou het mbo moeten worden tot taalopleiding in plaats van te doen waar het eigenlijk voor is, namelijk het leren van een vak. Geen wonder dat de ROC's naar de vmbo's wezen als zijnde verantwoordelijk voor beter taalonderwijs zodat de instroom van leerlingen

in het mbo met taalproblemen teruggedrongen zou kunnen worden. En het vmbo realiseerde zich snel dat ook daar de bal niet neergelegd moest worden en verwees naar het basisonderwijs. Zie hier de geboorte van de wens om te komen tot een uniforme meetlat van basisonderwijs tot en met vervolgonderwijs: de commissie Meijerink.

Het Referentiekader van de commissie Meijerink

De commissie onder leiding van de heer H.P. Meijerink kreeg als taak een niveausystematiek neer te zetten die het mogelijk zou maken de ontwikkeling van taal- en rekenvaardigheid van basisonderwijs tot en met vervolgonderwijs te monitoren. Een geheel nieuwe niveausystematiek bedenken terwijl het CEF nou net zo ingeburgerd begon te raken was een lastig aspect aan het werk van de commissie Meijerink. Dat gecombineerd met het feit dat een geheel nieuwe niveausystematiek bedenken nog niet zo eenvoudig is, denkend alleen al aan de dilemma's die ik al eerder noemde. Geen wonder dat ingevoerd in het CEF heel veel herkennen in de niveausystematiek van Meijerink. En natuurlijk, als je taalhandelingen gaat uitwerken niet alleen voor het vmbo maar tegelijkertijd ook voor onderbouw havo/vwo, dan krijg je net als bij Nt2 een iets andere invulling van de taalhandelingen. En zo is literatuur lezen als onderdeel van leesvaardigheid een wens voor ontwikkeling c.q. beheersing in de referentieniveaus van Meijerink. Het CEF gaat uit van functioneringsniveaus en dus ontbreekt literatuur lezen bij het RAAMWERK NEDERLANDS. Maar als je kijkt naar de criteria voor beheersing, de feitelijke normen voor niveau, dan zie je vooral heel veel overeenkomsten. Gelukkig maar.

Hoe moeten we nu omgaan met de verschillende niveausystematieken?

In het mbo-onderwijs rijpt langzaam aan een verstandige aanpak in het omgaan met alle verschillende systematieken. Natuurlijk, vanuit de helikopterview van het ministerie van

onderwijs is de niveausystematiek van Meijerink leidend. Het is immers wenselijk om het hele onderwijs op een en dezelfde schaal te kunnen positioneren. Maar alle verworvenheden van het CEF waarmee we in het beroepsonderwijs de laatste jaren ons voordeel doen, kunnen we ook niet door het putje spoelen. In elkaar schuiven en de focus leggen op wat overeenkomt, blijkt prima te werken. Sterker, het steunpunt Taal en Rekenen in het mbo propageert ook het naast elkaar leggen en vooral verwerken van de CEF-niveaus met de niveaus van de commissie Meijerink. In het schema kun je zien hoe in het mbo de niveaus van de beide systematieken aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Zoals uit de tabel blijkt zijn voor het beroepsonderwijs 2F en 3F van belang, waarbij 3F van belang is daar waar doorstroming naar hbo mogelijk is. Dat is bij de niveau 4 opleidingen.

Vanaf 2F is de koppeling naar het Europese model goed te maken. Voor 1F ligt dit lastiger. Het A-domein van het CEF is echt gericht op sociale redzaamheid en daarmee toch minder goed vergelijkbaar met 1F dat gedefinieerd wordt als het eindniveau Basisonderwijs. Vandaar dat we in het schema de vergelijking 1F en A2 hebben weggelaten.

IAV niveaus/ NT2 niveaus	CEF niveaus	Referentiekader Meijerink
	C1	4F
	B2	3F
5		
4	B1	2F
3		
2	A2	
1	A1	

Eind goed al goed?

De tijd zal leren hoe alle aan het CEF-gerelateerde systematieken enerzijds en het Referentiekader van Meijerink anderzijds gebruikt gaan worden. Wat lastig blijft, is dat de referentieniveaus van Meijerink nog steeds alleen maar een beschrijvingskader zijn. Het zijn nog geen 'harde' normen waar examens aan gekoppeld zijn. De hamvraag voor de komende periode zal dan ook zijn of we opnieuw het wiel gaan uitvinden als het

gaat om het vaststellen van de norm voor 2F, of dat we ook psychometrisch aanhaken bij niveau B1 en voor 3F bij B2. Waarom is dat belangrijk?

In de afgelopen jaren hebben we met behulp van de onafhankelijke meetlat van het CEF inzicht gekregen in het niveau van taalvaardigheid van de leerlingen in mbo. Dit heeft pijnlijk duidelijk gemaakt dat we echt moeten werken aan de taalachterstanden van leerlingen in het mbo. Dit maakt het mogelijk met elkaar nu inspanningen te leveren die aantonen dat het beter gaat, dat de investeringen lonen en dat er daadwerkelijk vooruitgang is vast te stellen in de taalontwikkeling van de leerlingen in het mbo. Gaan we nu eerst investeren in het ontwikkelen van nieuwe normen uitgaande van de referentieniveaus van Meijerink, dan kunnen we met al deze opgedane kennis niks en beginnen we weer op nul. Dan zijn we weer op hetzelfde punt als twee jaar geleden: dat iedereen roept dat de

taalvaardigheid van de bevolking achteruit holt, maar dat niemand de cijfers heeft die dat of het tegendeel kunnen aantonen. Voor het onderwijs zou het beter zijn als we nu eens doorgingen op de ingeslagen weg. Niet steeds maar weer opnieuw zaaien maar eindelijk ook eens oogsten. Ik hoop op een goede oogst.

Karen Heij

De auteur is directeur van Bureau ICE.

Correspondentie: Kheij@bureau-ice.nl

Noten:

- 1 Common European Framework of Reference for Languages, Cambridge, 2001 (zie noot 2 bld. 20)
- 2 Rapport TAALNIVEAU IN HET MBO, Bureau ICE, 2008, en het rapport TAALNIVEAU IN HAVO EN VWO, Bureau ICE, 2009. Beide rapporten zijn via de website van Bureau ICE, www.bureau-ice.nl, te downloaden.

